

บทที่ 2

กรอบแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “รอยสัก: การสร้างอัตลักษณ์ที่ปรากฏบนเรือนร่างของตน” ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ มีดังนี้

- 2.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity)
- 2.2 แนวคิดเรื่องร่างกาย (Body)
- 2.3 แนวคิดวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop culture)
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 กรอบในการศึกษา

2.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity)

อัตลักษณ์ (Identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ identitas เดิมใช้คำว่า idem ซึ่งมีความหมายว่า เหมือนกัน (The same) อัตลักษณ์มีความหมายสองนัยยะด้วยกันคือ ความเหมือน และความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไป นั่นคือ การตีความหมายเหมือนกับบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ และการเปรียบเทียบกันระหว่างคน หรือสิ่งของในสองแง่มุมมองคือ ความคล้ายคลึง และความแตกต่าง (อ้างใน ประสิทธิ์ ลีปรีชา, 2547, น. 32 - 33)

F. Barth (อ้างใน นิติ, 2541) ให้คำนิยามว่าอัตลักษณ์ต้องเป็นกระบวนการแบบเหรียญสองด้าน ด้านหนึ่งคือ การรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน (Self-ascription) และอีกด้านหนึ่ง คนอื่นต้องรู้สึกเช่นนั้นด้วย (ascription by other) อัตลักษณ์จึงเป็นความพยายามที่จะสร้างขอบเขตที่ชัดเจนของบุคคลคือ ตอบคำถามให้ได้ว่า “เราเป็นใคร และเราแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร ตรงไหน” นอกจากคำถามเหล่านี้จะมีคำถามย่อย ๆ อีกตามมาเป็นชุด ๆ เช่น มีใครเป็นพวกเดียวกับเราบ้าง เราอยู่ที่ไหน เรามีที่ทางอย่างไร เรามีความสัมพันธ์กับใคร คนอื่นสัมพันธ์กับพวกเราอย่างไร

Barker (2000) กล่าวว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่เรื่องที่ติดตัวมากับธรรมชาติ (anti-essentialism) หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น (socially construction) และอัตลักษณ์นี้ เกิดขึ้นได้จากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น เวลาที่มีใคร “บอก” ว่า เราเป็นคนอย่างไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า อัตลักษณ์เกิดมาจากการสังสมผลิตผลของวาทกรรม (product of discourse) เช่น เราว่าอัตลักษณ์ของเราในฐานะผู้หญิงต้องเป็นอย่างไร เพราะเราได้ยินคนพูดถึงเราว่า “เป็นลูกผู้หญิง เขาไม่

กระโดดกระเดก ต้องเรียบร้อย รู้จักการบ้านการเรือน” หรือกล่าวในภาษา L. Althusser จะพูดว่า อัตลักษณ์ (subjectivity) เกิดขึ้นเนื่องจากสถาบัน/ตัวแทนสถาบันต่าง ๆ พากัน “เรียก” (Interpellation) “ตัวเรา” ให้กลายเป็น “ตัวตน” (subject) ขึ้นมา เช่น “นี่ หนู” (อัตลักษณ์ของเด็ก) เป็นต้น โดยคุณสมบัติสำคัญอีก 2 ประการของอัตลักษณ์คือ อัตลักษณ์มีหลายมิติ (dimensions) และมีพลวัต (dynamic) ซึ่งอาจจะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ ดังตัวอย่างงานเขียนของ นิติ (2541) กล่าวถึงตัวอย่างของคนที่เกิดในยานนาวา ในครอบครัวที่พูดภาษาจีน แม่พูดภาษาไทย เรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนที่ครู และนักเรียนส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ แต่งงานอยู่กินกับคนมุสลิม คน ๆ นี้จะมีอัตลักษณ์เป็นอย่างไร ท่ามกลางความหลากหลายนี้ สำหรับพลวัตอัตลักษณ์นั้น นิติอ้างแนวคิดของ C. Keynes ที่ว่า สมาชิกของกลุ่ม ๆ หนึ่ง อาจแสดงอัตลักษณ์อันใดอันหนึ่งออกมาภายใต้สภาพการณ์หนึ่ง ๆ เมื่อต้องแข่งขัน เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากร เช่น ลูกคนจีนในไทยอาจแสดงตัวเป็น “คนจีน” เมื่อเวลาออกไปหางานตามห้างร้าน แต่เมื่อต้องไปสอบชิงทุนแข่งขันไปเรียนต่อต่างประเทศกับคนชาติอื่น ๆ ในเอเชีย เขาอาจแสดงตัวว่า “เป็นคนไทย”¹ (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2545, น. 84 - 85)

เจนกินส์ (Richard Jenkins) ชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์มิใช่เป็นสิ่งที่มียู่แล้วในตัวของมันเอง หรือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับคน หรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น และมีลักษณะของความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายของเบอร์เจอร์ และลักแมน (Peter Berger and Thomas Luckmann) ที่ว่า อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม เมื่อตกผลึกแล้ว อาจจะมีการคงที่ปรับเปลี่ยน หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนแปลงรูปไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก กล่าวโดยอีกนัยหนึ่ง อัตลักษณ์เป็นเรื่องของความเข้าใจ และการรับรู้ว่าเราเป็นใคร และคนอื่นเป็นใคร นั่นคือการกอร์ปขึ้น และดำรงอยู่ว่าเรารับรู้เกี่ยวกับตัวเองอย่างไร และคนอื่นรับรู้เราอย่างไร โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้าง และสืบทอดอัตลักษณ์ ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคน หรือกลุ่มอื่น ๆ ด้วย

อัตลักษณ์มีทั้งที่เป็นระดับปัจเจก (Individual) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective) ในระดับปัจเจก บุคคลหนึ่งอาจจะมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง เช่น เพศสภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ชาติ ช่วงชั้นทางสังคม อาชีพ และศาสนา เป็นต้น ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ร่วม ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่ม อย่างไรก็ตาม บนพื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่มนั้น ย่อมมีความแตกต่างกันกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความ

¹ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน นิติ ภัวกรพันธุ์. “บางครั้งเป็นคนไทย บางครั้งไม่ใช่อัตลักษณ์แห่งตัวตนที่ผันแปรได้”. วารสารรัฐศาสตร์สาร, ปีที่ 20 ฉบับที่ 3 (2541).

เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มตนด้วย (อ้างแล้ว ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2547, น. 33 - 34)

ปัจจุบันข้อถกเถียงด้านทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) โดยเฉพาะกลุ่มนักมานุษยวิทยาในสายสกุลหลังสมัยใหม่ (Postmodern anthropology) ในช่วงรอยต่อระหว่างศตวรรษที่ 20 และ 21 เกี่ยวกับมโนทัศน์ “อัตลักษณ์” (Identity) มักจะถูกกล่าวควบคู่ไปกับมโนทัศน์เกี่ยวกับอำนาจ การนิยามความหมาย หรือการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) ซึ่งเมื่อต้องสัมพันธ์กับมโนทัศน์เหล่านั้น ก็ทำให้ “อัตลักษณ์” มีความหมายที่แตกต่างจากความหมายที่เป็นที่เข้าใจโดยสามัญสำนึก

ฉลาดชาย รมิตานนท์ ให้คำอธิบายความหมายของ “อัตลักษณ์” ว่าหมายถึง สิ่งที่เราารู้สึกว่าเป็นพวกเรา แตกต่างจากเขา พวกเขา หรือคนอื่น อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเรา พวกเรา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม (Social Construct) อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง “พวกเรา” หรือ “คนอื่น” หรือ “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” เกิดควบคู่กันไป เช่น อัตลักษณ์ของวัยรุ่นปัจจุบันกับวัยรุ่นในอดีตซึ่งมีความแตกต่างกันไป เนื่องจากกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน (อ้างใน สมหมาย ชินนาค, 2547, น. 150 - 151)

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นมโนทัศน์ที่คาบเกี่ยวสัมพันธ์กับวิชาหลายแขนงทางสังคมศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา และปรัชญา ในสาขาเหล่านี้ มีมโนทัศน์ที่มีความหมายใกล้เคียง หรือเกี่ยวเนื่องกับอัตลักษณ์ โดยที่อัตลักษณ์คือ “ความเป็นปัจเจก” ที่เชื่อมต่อกับและสัมพันธ์กับสังคม (Social aspect) สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่ และระบบ คุณค่าที่ติดมากับความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อน ความเป็นสามี-ภรรยา ความเป็นศิษย์-อาจารย์ ในมิตินี้ อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (symbolic aspect) ด้วย เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังกล่าว กระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลากหลายแบบ อีกด้านหนึ่ง อัตลักษณ์ก็เกี่ยวข้องกับมิติ “ภายใน” ของความเป็นตัวเราอย่างมาก ทั้งด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เพราะมนุษย์ให้ความหมาย หรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตน ในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลก (Psychological and subjective aspect) และ ปริณิคมของ identity และ subjectivity นี้ ซ้อนทับกันอยู่ (Kathryn Woodward, 1997) (อ้างใน อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546, น. 2 - 6)

อัตลักษณ์ในคำอธิบายของฟิสิกส์ คูณโรตม์ (2546) คือ ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้น จากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตัวเอง และคนอื่นมองเราในขณะนั้น อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (awareness) ในตัวเรา และพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือ เราจะต้องแสดงตัวตน หรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตัวตนก็คือ การระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่ง และ

มีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร ดังนั้น การมีอัตลักษณ์ร่วม จึงมีนัยการเกี่ยวพันที่ต้นตัวบางอย่างในส่วนตัวของเรานั้นคือ จะเกิดขึ้นจากการยอมรับอย่างตั้งใจจากตัวเราว่า “ฉันเป็นใคร” อัตลักษณ์ถูกก่อตัวขึ้นโดยผ่านการปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคล และบุคคลหนึ่ง ๆ สามารถที่จะมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเมื่อบุคคลยอมรับอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งในเวลานั้น มันจะมีกระบวนการที่แตกต่างกันในการแทนที่ ในขณะที่บุคคลทำการกำหนดตำแหน่งของตัวเอง ก็จะถูกตำแหน่งจากผู้อื่นในโลกทางสังคมเสมอ อัตลักษณ์จึงเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของเรากับคนอื่น และสังคมที่เราอาศัยอยู่ อัตลักษณ์จึงเกี่ยวข้องกับการมองตัวเราเองที่ว่า “ฉันมองตัวเองอย่างไร และคนอื่น ๆ มองฉันอย่างไร” มันเป็นการกำหนดตำแหน่ง (position) ที่เรารู้ทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากคนอื่นรับรู้ด้วย ไม่ใช่แค่ตัวเราเท่านั้น ดังนั้น การที่เรามองตัวเองอย่างไร และคนอื่นมองเรานั้น อาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป

ลักษณะสำคัญของอัตลักษณ์คือสัญลักษณ์ (Symbol) ที่จะใช้แสดงตน เช่น เข็มโรงเรียน ผ้าพันคอของทีม หนังสือพิมพ์ ภาษาหรือบางทีเสื้อผ้าที่เราสวมใส่ เป็นต้น สัญลักษณ์ และการเป็นตัวแทน (Representative) เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงให้เห็นแนวทางที่เรามีอัตลักษณ์ร่วมกับบุคคลบางคน และแยกแยะตัวเราด้วยความแตกต่างจากคนอื่น เช่น เมื่อเราเจอกับนักเรียนที่ปักตัวอักษรย่อของโรงเรียนที่เราเรียนอยู่ จะทำให้เราเกิดความรู้สึกว่า เรากับคนนั้น เป็นนักเรียนโรงเรียนเดียวกัน แต่หากเจอกับนักเรียนที่ปักอักษรย่อของโรงเรียนอื่น เราจะรู้สึกว่าเขาไม่ได้เรียนโรงเรียนเดียวกับเรา หรืออีกนัยหนึ่ง เขาอยู่โรงเรียนอื่น หรือเขาไม่ใช่พวกเดียวกับเรานั้นเอง (อ้างใน พิสิษฐ์ คุณวโรตม์, 2546, น. 306 - 307)

การสร้างความเป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์ (Identity) มักเกี่ยวข้องกับความหมายที่ซ้อนทับคาบเกี่ยวกันอยู่ระหว่างความเป็นตัวตนที่สัมพันธ์กับสังคม หมายถึง โครงสร้างสังคมกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกที่เกี่ยวข้อง บทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ทางสังคมปัจเจกต่อคนอื่น ๆ ในสังคม (Social Structure determinism) กับความเป็นตัวตนอีกมิติหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และการตีความของปัจเจก ในการให้นิยามความหมายของตัวเองเมื่อเขาสัมพันธ์กับโลก ผู้คน และสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว (Actor-oriented approach) การสร้างความเป็นตัวตน จึงมีมิติซ้อนทับระหว่างโครงสร้างที่เป็นตัวกำหนดปัจเจก กับเสรีภาพในการนิยามตนเองของปัจเจกในฐานะผู้กระทำ

สจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) อธิบายว่า ความเป็นตัวตนในลักษณะที่เรียกว่า Articulated self หรือตัวตน ที่มาจากการเชื่อมร้อยประกอบกันเข้าจากหลาย ๆ ส่วน เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏในวาทกรรมที่ถูกนำเสนอ และเป็นการนำชิ้นส่วนหลาย ๆ ชิ้น ที่ถูกประกอบรวมขึ้นมาภายใต้บริบทของสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งอาจมีการเชื่อมต่อชิ้นส่วนบางชิ้นเข้าด้วยกัน เพื่อแสดงออกของปัจเจกใน

ลักษณะหนึ่ง แต่อีกสถานการณ์หนึ่ง การแสดงออกของปัจเจก อาจเป็นอีกรูปแบบหนึ่งก็ได้ ขึ้นอยู่กับ การเชื่อมร้อยชิ้นส่วน โดยนัยนี้ ปัจเจกจึงเป็นผู้มีความสามารถในการตอบโต้เปลี่ยนแปลง สถานการณ์ได้ด้วย แต่ทั้งนี้ สถานการณ์นั้น ๆ ก็เป็นผลมาจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดมาก่อนหน้านั้น แล้วมนุษย์คนหนึ่ง ๆ จึงเป็นผลรวมของวาทกรรมหลายชุดที่อาจโต้แย้ง หรือส่งเสริมกัน นิยาม ความเป็นตัวตน จึงมีลักษณะเป็นกระบวนการไม่คงที่ตายตัว เป็นการเลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ องค์ประกอบของวาทกรรมแต่ละชุด ก็ไม่จำเป็นต้องมีตรรกะที่เชื่อมโยงต่อกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับ บริบทแวดล้อม ความเป็นตัวตนจึงเป็นผลทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นเชิงกระบวนการ เกิดจากสังคม (สังคมกำหนด ปัจเจกถูกกำหนดภายใต้บริบทของสังคม) และการตีความของปัจเจก (ปัจเจกมอง ตัวเองในลักษณะที่สัมพันธ์กับกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคม) ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ และสังคม ในแต่ละช่วงเวลา และสถานการณ์ (อ้างใน คร.รัตนา บุญมัยยะ, 2546, น. 120 - 121)

เอกลักษณ์สามารถแสดงให้เห็นว่าเอกลักษณ์มิใช่สิ่งแน่นอนตายตัว หยดหนึ่งหรือ เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ขณะเดียวกันวิจิตร วิชิตเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าเอกลักษณ์ของเรา ก็มีได้หยดหนึ่ง ตายตัวเช่นกัน แต่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เอกลักษณ์เป็นเพียงการสร้างขึ้นของวาท กรรมชุดต่าง ๆ เท่านั้น ตัวอย่างเช่น เอกลักษณ์ของมนุษย์ในฐานะเป็นองค์ประธาน (A Human subject) ที่เชื่อว่า ทุกอย่างจะมีความหมายก็ต่อเมื่ออยู่ภายใต้การรับรู้ของมนุษย์ ซึ่งถือกันว่าเป็นสุด ขอดของเอกลักษณ์ของมนุษย์ในยุคสมัยนั้น ก็เป็นเพียงประดิษฐ์กรรม หรือผลิตผลของวาทกรรม ชุดหนึ่งเท่านั้น โดยเริ่มจากความคิด/ความเชื่อของนักปรัชญา และนักคณิตศาสตร์ชาวฝรั่งเศสที่มี ชื่อเสียงก้องโลกชื่อ เรเน่ เดการ์ต (Rene Descartes, 1596 - 1650) ผู้ประกาศก้องเป็นสัจพจน์ ของปรัชญาตะวันตกตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ว่า “ข้าพเจ้าคิด เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเป็นตัวข้าพเจ้า” (“I Think, therefore, I Am.”) เป็นความคิด/ความเชื่อที่ส่งต่อมายังปรัชญาแขนงต่าง ๆ ในปัจจุบันวิธี คิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของมนุษย์ถูกท้าทาย สลาย สั่นคลอน และล้มล้างจากสฤทความคิดแนว วิพากษ์ที่เสนอว่า ความคิด/ความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นองค์ประธานนั้น เป็นเพียงการสร้าง การรื้อ เรียก (Interpellation) ของอุดมการณ์แบบหนึ่งในระบบทุนนิยมเท่านั้น จนถึงการใช้การวิเคราะห์แบบ จิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ และฌาร์ก ลากอง (Jacques Lacan) ที่มองว่าความคิด และการ กระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ถูกตีกรอบไว้ในระดับจิตไร้สำนึก (The unconscious) ซึ่งไม่สามารถ

² คำแปลของ Identity คือคำว่า “เอกลักษณ์” ซึ่งตรงกับ ความหมายของคำนี้ในพจนานุกรม ภาษาอังกฤษ (Oxford Advance Learner’s 1973:487; Collins Dictionary 1996) นั่นก็คือสิ่งที่เป็น คุณสมบัติของ คนหรือสิ่งหนึ่ง และมีนัยขยายต่อไปว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้น ที่ทำให้สิ่งนั้นโดดเด่น ขึ้นมาหรือแตกต่าง (อ้างใน อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546, น. 1)

อธิบาย หรือทำความเข้าใจด้วยเหตุผลล้วน ๆ (ดูรายละเอียดใน Lacan 1977)(อ้างใน ดร.ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542, น. 322 - 323)

ฌากส์ ลากอง (Jacques Lacan) สร้างทฤษฎีเกี่ยวกับอัตบุคคล (The subject) หรือมนุษย์ขึ้นโดยการตีความทฤษฎีของฟรอยด์ใหม่ โดยทฤษฎีเกี่ยวกับอัตบุคคล หรือมนุษย์ของลากอง มีความซับซ้อนเข้าใจยาก เช่นทฤษฎี “ขั้นกระจกเงา” (The Mirror Stage) นั้น มีความหลากหลาย กล่าวคือ แนวคิดของลากองนั้นไม่หยุดนิ่ง และมีพัฒนาการอยู่เสมอ ขึ้นอยู่กับแต่ละช่วงเวลาเนื้อหา โดยหลักมีความคล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันบางจุดตรงจุดนั้น ซึ่งมีเนื้อหาแบ่งเป็นสามตอนคือ มนุษย์ คือความคิด มนุษย์เป็นวัฒนธรรม มนุษย์อยู่ในปรารภ

ลากองกล่าวถึงการถ่ายแบบ (Identification) ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของมนุษย์ หรือในอีกนัยหนึ่งคือ การให้นิยามตัวตนของตัวเอง โดยมีลำดับขั้นคือ การจับเค้าแบบ (capture) การเลียนแบบ (mimicry) และการถ่ายแบบ (Identity) การเกิดอัตลักษณ์ของมนุษย์คือการถ่ายแบบ กล่าวได้ว่า เมื่อมนุษย์จับเค้าแบบด้วยการมอง/ดู การยอมรับ หรือหลงใหลในภาพ/แบบผลิตภัณฑ์ให้มนุษย์เลียนแบบ ดังนั้น การถ่ายแบบ จึงทำให้เกิดความคิดที่เรียกว่าตัวตน หรือตัวตนที่สะท้อนมาจากกระจกเงาหรือ สิ่งอื่นรอบตัว หรืออาจกล่าวได้ว่า ตัวตนเกิดขึ้นจากการถ่ายแบบจากภาพ/แบบของสิ่งอื่น

“ฉัน” ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการถ่ายแบบเบื้องต้นแท้จริงแล้วคือ จิตสำนึก หรืออีโก้ ลากอง (Lacan, 1999: 7) เรียกตามคำของฟรอยด์ว่า “ฉัน” ในอุดมคติ (Ideal) หรืออีโก้ในอุดมคติ (Ideal ego) ลากองกล่าวว่า เป็นสื่อเกาะแห่งอัตลักษณ์อันแปลกแยก (Lacan, 1999: 4) นั้น หมายความว่า อัตลักษณ์ของมนุษย์ในทัศนะของลากองเป็นเพียงเปลือกนอกที่หุ้มตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์เอาไว้ เป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากการคิดฝันเอาเอง และจากการถ่ายแบบมาจากสิ่งอื่น ซึ่งหมายความว่า สามารถถอดออกสวมตัวใหม่ได้

อัตลักษณ์ (Identity) ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในจินตนาการ (The Imaginary) เป็นการให้นิยามผิด (Misidentify) กับตัวตน (Self) ของตัวเอง และเป็นสิ่งภายนอกสำหรับเขาเสมอ เป็นสิ่งที่มนุษย์คิดฝันขึ้น โดยการคาดเดาเอาเองจากการมองภาพ/แบบ (Imago) ของสิ่งอื่น (The other) หรือกล่าวให้เข้าใจง่ายคือ “ฉัน” เป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์คิดว่าเขาเป็นเท่านั้น ลากองกล่าวว่า การมีอยู่ของมนุษย์ หรืออัตลักษณ์ของมนุษย์ที่นิยามขึ้นทั้งหมดนั้น เป็นสิ่งจอมปลอม เป็นการนิยามที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือเป็นเพียงความคิดของมนุษย์เท่านั้น มนุษย์สร้างอัตลักษณ์ขึ้นด้วยความเข้าใจของตัวเอง แม้จะเป็นเพียงอัตลักษณ์ที่มีความแปลกแยกจากตัวตนที่แท้จริงของเขา และแม้จะเป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากการเลียนแบบ (mimicry) มาจากภาพ/แบบที่เป็นเปลือกนอกของสิ่งอื่น แต่อัตลักษณ์นั้น ก็มีความเป็นตัวของตัวเอง หรือมีความเป็นอัตวิสัย/อัตบุคคล (Subjectivity)

กระบวนการจัดเกลตาทางสังคมทำให้มนุษย์กลายเป็นวัตถุ (Objectify) คือกลายเป็นผู้ถูกระทำ มนุษย์มิใช่ผู้กระทำ (Subject) อย่างแท้จริง เพราะในทุกการกระทำของมนุษย์ เป็นผลมาจากการถูกกระทำจากสังคม กฎเกณฑ์ อุดมการณ์ ค่านิยม วาทีกรรม หรือ ชื่อที่พ้องบังคับให้ต้องรับยึดเหยียดให้ได้สลายความเป็นอัตวิสัย/อัตบุคคลของมนุษย์ และทำให้มนุษย์มีแต่ความเป็นภววิสัย วัตถุผู้ถูกระทำ นั่นคือ “ความเป็นอัตบุคคล/อัตวิสัยที่ตายแล้ว” หรือมนุษย์ในฐานะผู้ถูกระทำตายไปแล้ว ลากองจึงกล่าวว่า จิตไร้สำนึกของมนุษย์เต็มไปด้วยวาทีกรรมของสิ่งอื่น หรือของสังคม (Lacan, 1999: 55 - 56) ความเป็นมนุษย์ของอัตบุคคลเป็นเพียงประดิษฐ์กรรมของวัฒนธรรม

ลากองกล่าวว่าอัตลักษณ์ หรืออีโก้มีลักษณะเป็นทวิลักษณ์ (Binary opposition) คือการมีสองด้านเช่นเดียวกับเหรียญที่เป็นเหรียญเดียวกันแต่มีด้านหัว และก้อย ซึ่งลากองอธิบายลักษณะทวิลักษณ์ไว้สองประการคือ การสงวน (Preservation) และการปรับเปลี่ยน (Sublimation) การปรับเปลี่ยนเป็นนิสยของอัตลักษณ์ หรือฉันทในสัญลักษณ์ หรือเรียกว่า “เด็กดี” ลากองกล่าวว่าบุคลิกด้านอีโก้ที่ผลักดันให้มนุษย์เข้าสู่กระบวนการทางวัฒนธรรม ส่วนการสงวนนั้น เป็นนิสยของอัตลักษณ์ในด้านตรงกันข้ามหรือ Negativity คือ “ฉันท” ในความจริงมีนิสยคือฉันท คิดเล็กคิดน้อย เอาแต่ใจตัว ไร้เหตุผล ก้าวร้าว และเร่าร้อนด้วยราคะ หรือมีนิสยทุกอย่างที่เป็นสิ่งต้องห้ามในโลกแห่งสัญลักษณ์ จึงมีปรากฏในความฝัน การพลั้งปากพูด การพูดตลกโปกฮา หรือในอาการของคนไข้โรคประสาทโดยลากองกล่าวว่ามนุษย์ทุกคนไม่ต่างจากคนไข้โรคประสาท

ลากองกล่าวว่ามนุษย์นั้น เป็นความว่างเปล่า (Nothingness) มนุษย์ต้องผ่านกระบวนการบันทึกความรู้ หรือกระบวนการทำให้เป็นมนุษย์ในสามกระบวนการ ซึ่งส่งผลให้มนุษย์มีความแปลกแยกในตัวเอง หรือมีบุคลิกภาพเป็น “สามคนในร่างเดียว” คนแรกเกิดขึ้นในกระบวนการบันทึกจินตนาการจึงมีนิสยเพื่อฝัน ชอบคิดเข้าข้างตัวเอง และตัดสินใจอะไรภายนอก คนที่สองเกิดในกระบวนการจดบันทึกสัญลักษณ์เป็นเด็กดี ชอบอ้างเหตุผล กฎหมายและศีลธรรม ส่วนคนที่สามเกิดขึ้นในกระบวนการบันทึกความจริง จึงเป็นคนอารมณ์อ่อนไหวชอบหมกมุ่นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึของตัวเอง คือฉันท เก็บตัว แต่ทั้งสามมีนิสยที่เหมือนกันตรงที่ก้าวร้าว หลงตัวเอง บ้าอำนาจ เห็นแก่ตัว และไม่เคารพใครเลย

ลากองกล่าวว่าตัวตนของมนุษย์แท้จริงนั้นคือ Negativity ที่ซ่อนลึกอยู่ในความจริงซึ่งมีอาจเข้าถึงด้วยจินตนาการหรือภาษา และไม่เคยมีใครไปถึง ลากองเรียกการบันทึกความรู้ของมนุษย์ในกระบวนการนี้ว่า กระบวนการแห่งความจริงอาจจะต้องบอกเป็นปริศนาแก่เราว่ามันคือความจริงของมนุษย์ ความจริงที่ซุกซ่อนไว้ในที่ลับหรือในที่ที่เรียกว่า “ด้านลึกของการมีอยู่” ที่เต็มไปด้วยปรารถนาและปรารถนาก็มิได้หยุดนิ่งมันยังคงเรียกร้องตลอดเวลา (อ้างใน นภาพร หงษ์ทอง, 2547, น. 12 - 62)

จากแนวคิดที่กล่าวมาสรุปได้ว่า อัตลักษณ์มีความเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งตายตัว ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ การสร้างอัตลักษณ์บนเรือนร่างจากรอยสัก เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากแรงขับของตนเอง และเกิดจากการหลอมรวมของบริบททางสังคมรอบตัว ดังนั้น จึงนำแนวคิดดังกล่าว มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2.2 แนวคิดเรื่องร่างกาย (Body)

เป็นปรากฏการณ์ที่มองเห็นได้ชัดเจนในช่วงไม่นานมานี้ เห็นได้จาก การที่หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และโทรทัศน์ ดูเหมือนต่างพร้อมใจกันนำเสนอแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับร่างกาย อาทิ เรื่องของการทำศัลยกรรมพลาสติก การรักษาร่างกายให้คงความหนุ่มสาว มีสัดส่วนงดงาม เป็นที่ดึงดูดใจต่อผู้พบเห็น ในขณะที่ ชุมชนคนน้ำหนัก และรักษาทรดทรงก็ได้กลายเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งแต่ละปีทำเงินมหาศาล สิ่งที่น่าสังเกตคือ แม้ความสนใจของคนต่อร่างกายของตนเอง หรือร่างกายของผู้อื่น จะไม่ใช่เรื่องใหม่ (ตัวอย่างเช่น ในระหว่างสงครามรัฐบาลของหลายประเทศก็ให้ความสนใจกับสุขภาพที่ดี และร่างกายที่แข็งแรงของพลเมือง)

ปัจจุบันวัฒนธรรมป๊อป (Pop culture) ได้ทำให้ร่างกายปรากฏในลักษณะที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นั่นคือ มันได้กลายเป็นเวทีของการแสดงความเป็นปัจเจกของบุคคล ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ให้ความสนใจ และความสำคัญกับการมีสุขภาพที่ดี สัดส่วน และภาพลักษณ์ของร่างกายมีสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับอัตลักษณ์ (Identity) ของบุคคล ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ เป็นไปได้ว่าความสนใจร่างกายในปัจจุบัน เกิดจากปัจจัยสำคัญ คือความขัดแย้งในตัวเอง อันเกิดจากความก้าวหน้าทางวิชาการเทคโนโลยี ซึ่งทำให้มนุษย์มีทางเลือกว่าจะมีร่างกายแบบไหน และสามารถควบคุมร่างกายได้มากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน (อาทิ การผสมเทียม วิศวกรรมกรรม การทำศัลยกรรมพลาสติก ฯลฯ) ไบรอัน เอส. เทอร์เนอร์ (Brian S. Turner) พยากรณ์ไว้ว่า “ในสังคมอนาคตซึ่งการปลูก และเปลี่ยนถ่ายอวัยวะได้รับการพัฒนามากขึ้น และได้รับความนิยม ประเด็นที่เคยเป็นปัญหาในปรัชญาคลาสสิกบางเรื่อง เช่น อัตลักษณ์...จะกลายเป็นปัญหาทางกฎหมาย และปัญหาทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คำถามที่จะเกิดขึ้นคือ เมื่ออวัยวะในร่างกายมิใช่ของเราทั้งหมด เรายังต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่ร่างกายทำหรือไม่”³

³ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน Brian S. Turner. *Regulating Bodies: Essays in Medical Sociology*. London: Routledge, 1992. p. 37.

แม้สภาวะการณ์ดังกล่าว จะเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น ณ วันนี้ และอาจจะไม่เกิดขึ้นเลยก็ได้ แต่ข้อนำสังเกตประการหนึ่งก็คือ เรื่องของการพยายามสร้าง หรือค้นหาเทคโนโลยีเพื่อควบคุม และจัดการกับร่างกายนั้น มิใช่เรื่องใหม่ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจน ก็เช่น การมัดเท้าของหญิงชาวจีน การสวมใส่เครื่องรัดทรงในหมู่หญิงชาวตะวันตก การสัก เจาะ และสร้างรอยแผลเป็น เป็นต้น รูคอฟสกี (Rudofsky) พบว่า การมองร่างกายในฐานะ “วัตถุดิบ” ของ “ผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์” นั้น สามารถสืบทอดไปได้ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ความแตกต่างสำคัญดูเหมือนจะอยู่ที่ขณะที่ในสังคมดั้งเดิม การดัดแปลงร่างกายเป็นการเปลี่ยน และแปลงเพื่อกลายเป็นร่างกายที่สังคมยอมรับ แต่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมตะวันตก คนมีแนวโน้มจะมองร่างกายในฐานะหน่วย (Entity) ซึ่งอยู่ในกระบวนการของการกำลังกลายเป็นบางสิ่งบางอย่าง (The process of becoming) หรือเป็นโครงการ (Project) ซึ่งหมายถึงว่า ร่างกายมิใช่สิ่งที่สร้างมาสำเร็จเรียบร้อยแล้ว แต่อยู่ในภาวะของการที่กำลังเปลี่ยนไปเป็นสิ่งอื่นไม่มีวันจบสิ้น ในสังคมตะวันตกปัจจุบัน ผู้คนจึงมองร่างกายเป็นเสมือนโครงการที่จะต้องมีการพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หรือที่เรียกว่า The Body Project เพื่อให้ร่างกายบรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนา และเป็นการสื่อถึงความเป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์ (Identity) ของปัจเจกชน ที่เป็นเจ้าของร่างกายแต่ละร่าง (อ้างใน สายพิน สุพุทธมงคล และคณะ, 2541, น. 15 - 17)

ร่างกายทางสัญลักษณ์วิทยา

บน “เรือนร่าง” โดยเฉพาะผู้หญิง ที่รับการปรับเปลี่ยนตัวเอง ด้วยจินตนาการจากอุดมคติที่สังคมเป็นผู้สร้าง และกำหนดร่างกายแห่งอุดมคติของหญิงสาวให้มีลักษณะ ดังเช่น ขาว สวย หอมวย เช็กส์ ซึ่งกลายเป็นรูปแบบที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม หากทว่า เรือนร่างของผู้ใดหลุดไปจากวาทกรรมแห่งอุดมคติดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีร่างกายเบี่ยงเบน หรือผิดปกติที่ไม่อาจยอมรับได้

ดังนั้น การเปิดเผยรอยสักบนเรือนร่าง ย่อมมีสัญลักษณ์บางอย่างบรรจุไว้ เพื่อที่จะสามารถบอกเล่าเรื่องราวผ่านรอยสักบนร่างกายต่อผู้ที่พบเห็น และแน่นอนว่า การเลือกตัดสินใจด้วยการประดับร่างกายจากรอยสัก (Ornament) นั้น จะเป็นสิ่งหนึ่ง ที่สามารถสะท้อนสัญลักษณ์แห่งความหมายได้อย่างมากมาย (อ้างใน รัตนา อรุณศรี, 2547, น. 21)

ฉะนั้น เรื่องของการอ่านความหมาย จึงมิได้จำกัดอยู่ที่การวิเคราะห์ “ภาษา” เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่เป็นการขยายขอบเขตไปจนถึงวัตถุดิบทุกอย่างที่อยู่ใน “ระบบสัญลักษณ์” (Sign System) อันหมายถึง ทุกอย่างที่มีความหมายแฝงฝังอยู่ในเนื้อหา (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541, น. ก)

ดังนั้น การใช้สัญลักษณ์รอยสักที่ปรากฏบนเรือนร่าง สามารถแสดงถึงสัญลักษณ์ภายใต้บริบทของวัฒนธรรมเฉพาะตนออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เพื่อแสดงถึงชาติพันธุ์ ลักษณะของวัฒนธรรม หรือเพื่อความสวยงามตามความเชื่อของแต่ละชนเผ่า เช่น การสัก การสร้างลวดลายให้เกิดรอยแผลเป็น ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้คนหลายชนเผ่าในแอฟริกา หรือการที่ผู้หญิงเผ่าเซอว์มาในเอธิโอเปีย ประดับปากด้วยการแทรกแผ่นดินเผาในริมฝีปากล่าง และยิงแผ่นดินเผามีขนาดใหญ่เท่าไหร่ พ่อ - แม่ของผู้หญิง จะสามารถเรียกค่าสินสอดได้มากขึ้นเท่านั้น เป็นต้น

Saussure (1915) (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2541, น. ข) กล่าวถึงแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวคิดเรื่องสัญลักษณ์ของ F. de Saussure

ที่มา: หนังสือ สื่อกับสตรี: ห่วงโซ่ที่ขาดหาย.

เริ่มต้นจาก Sign (สัญลักษณ์) ซึ่งหมายถึง พาหะ (Vehicle) ที่จะบรรจุทุกความหมายไปยังที่ต่าง ๆ โดยสัญลักษณ์นี้ ต้องมีลักษณะเป็นรูปธรรม/กายภาพที่จับต้องสัมผัสได้ เช่น รูปภาพ วัตถุ เสียง ฯลฯ เมื่อผู้รับสารได้สัมผัสสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการเห็น หรือการได้ยิน (หรือด้วยสัมผัสในสิ่งอื่น ๆ) ก็จะ使我们 “นึกถึง” วัตถุ หรือความเป็นจริงได้

โดย Saussure ได้ตั้งชื่อองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรม (ถ้อยคำ ภาพ เสียง) ว่า “ตัวหมาย” (Signifier) และใช้คำว่า “ตัวหมายถึง” (Signified) ว่าหมายถึง ภาพในหัวของการนึกคิดที่เกิดขึ้นเมื่อได้มองเห็น หรือได้ยินตัวหมาย

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า สายสัมพันธ์ระหว่างตัวหมาย และตัวหมายถึง มิได้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ ต้องมีประสบการณ์ จึงจะทราบได้ว่าเครื่องหมายต่าง ๆ มีความหมายว่าอย่างไร และความสัมพันธ์ดังกล่าว จะถูกกำหนดให้แตกต่างกันไป ในแต่ละวัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัย

จากแผนภาพดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า การสักเพื่อให้ผู้คนพบเห็นภาพรอยสักนั้น หากพิจารณาแล้ว อาจกล่าวได้ว่า การสักเปรียบเสมือนเป็น สาร อันหนึ่ง ซึ่งผู้สักต้องการจะสื่อออกมา ในลักษณะของภาพ เช่น ภาพรอยสักรูปมังกร ผีเสื้อ เขี้ยว นก หงส์ ฯลฯ และภาพที่เกี่ยวข้องทางด้านศาสนา เช่น ภาพเทพเจ้า ฯลฯ หรือในลักษณะตัวอักษร อักษรรูปยันต์คาถา เช่น รอยสักยันต์ในภาษาขอม เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่พบเห็นได้เข้าใจถึงความคิด ความเชื่อ ของผู้ที่มีรอยสัก ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อที่ให้ผลทางด้านไสยศาสตร์ เช่น การสักภาพเสือ สิง หนุมาน และการสักลงยันต์ ฯลฯ หรือการสักเพื่อความสวยงาม เช่น รูปผีเสื้อ แมงป่อง แมงมุม แมลงปอ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือสัญลักษณ์ ที่แฝงอยู่ในความหมายของรูปรอยสักต่าง ๆ ในแต่ละรูปนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทย รอยสัก มิได้มีรูปแบบเพียงแค่การเผยแพร่ให้ผู้คนได้พบเห็นเท่านั้น หากแต่ผู้ที่มีรอยสักบางคน ไม่ต้องการให้เห็นลวดลายของรอยสัก ดังนั้น จึงทำการสักน้ำมัน ซึ่งมีผลต่อจิตใจของผู้สักเท่านั้น นอกจากนี้ ยังสามารถไม่ให้ผู้คนพบเห็นรอยสักได้อีกด้วย ฉะนั้น จึงถือได้ว่าเป็นการพรางกายเพื่อไม่ให้รอยสัก เป็นอุปสรรคต่อผู้ที่มีรอยสักในภายภาคหน้า

วาทกรรมบนเรือนร่างจากรอยสัก

มิเชล ฟูโก (Michel Foucault) (อ้างใน วิลาลินี พิพิธกุล, 2544) นักคิดยุคหลังสมัยใหม่ที่ได้ชี้ชัดถึงเรื่องอำนาจกับองค์ความรู้ที่ว่า “ความจริงไม่ใช่การค้นพบ แต่ถูกสร้างขึ้น” ซึ่งความจริงทั้งหมด ได้รับการผลิตขึ้นตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนด ซึ่งก็คือ วาทกรรม ในฐานะของกระบวนการนำเสนอภาพ หรือผลิตข้อความในเรื่องของชนชั้น เชื้อชาติ หรือเพศสภาพ เพื่อดูกระบวนการของการใช้อำนาจ หรืออุดมการณ์ ซึ่งในส่วนนี้ อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546) อธิบายว่า Foucault กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลกับอำนาจ ในการศึกษาความเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ ซึ่งในแต่ละยุคสมัย จะมีกรอบ หรือมุมมองที่ไม่เหมือนกัน โดย Foucault เรียกว่า “วาทกรรม” (Discourse) ซึ่งวาทกรรมนี้ มิได้หมายถึงภาษา แต่เป็นกรอบของการนิยามความเป็นจริง ที่วางอยู่บนมุมมองหนึ่ง ๆ และประกอบไปด้วยกระบวนการ และปฏิบัติการทางสังคมที่มารองรับชุดของความจริงนั้น ๆ ในแง่นี้ วาทกรรมคู่คล้ายกับอุดมการณ์ที่ผูกโยงกับอำนาจ หรืออีกนัยหนึ่ง วาทกรรมหมายถึง การผลิตความหมายเกี่ยวกับความเป็นจริงในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งหมายรวมถึง การผลิตชุดของความรู้ กฎเกณฑ์ และข้อปฏิบัติทางสังคม

โดยอภิญญา กล่าวเพิ่มเติมว่า สำหรับ Foucault นั้น ความรู้ทุกชนิดสามารถแปรเปลี่ยนเป็นเครื่องมือของอำนาจได้ทั้งนั้น และอำนาจที่ว่าหมายถึง กระบวนการทางประวัติศาสตร์สังคมที่สถาปนา “อาณาจักรแห่งความจริง” ชุดใดชุดหนึ่งขึ้นมา โดยความจริงเหล่านี้ จะถูกนำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคมมากมาย ทั้งในระดับมหภาค และจุลภาค ซึ่ง Foucault เชื่อว่า อำนาจนั้น ผูกอยู่กับเจตจำนงของผู้ผลิต อีกทั้ง ยังอยู่เหนือความคาดหมายในการควบคุม หรือการผูกขาดของสถาบันใดสถาบันหนึ่ง อาณาจักรแห่งความจริงชุดหนึ่ง ๆ สามารถมีปฏิบัติการทางสังคมที่หลากหลาย และซับซ้อน

ซึ่งจะเห็นได้ว่า วาทกรรมในเรื่องของรอยสักนี้ มีความผันเปลี่ยนไปในแต่ละยุคสมัย เช่น การสักเพื่อสะท้อนถึงเอกลักษณ์ของความเป็นชาย ความกล้าหาญ ความองอาจน่าเกรงขาม การสักเพื่อความเป็นกลุ่ม การสักด้วยความเชื่อเพื่อให้ผลทางด้านไสยศาสตร์ เช่น เพื่อความอยู่ยงคงกระพันชาตรี เมตตามหานิยม ฯลฯ การสักเพื่อติดราในการเป็นทหาร หรือเป็นนักโทษ การสักเพื่อความสวยงาม และการสักเพื่อความงามทางศิลปะบนเรือนร่าง เป็นต้น หรืออีกนัยหนึ่ง จะเห็นได้ว่า กลไกแห่งอำนาจ ที่ปรากฏบนเรือนร่างจากรอยสักนั้น ได้แก่ อำนาจของความเหนือกว่า (Superiority) ต่อผู้ที่ด้อยกว่า (Inferiority) เช่น การสักเพื่อแสดงอำนาจแห่งความเป็นเจ้าของ ได้แก่ การสักเลข (สักข้อมือ) ในระบบไพร่ ซึ่งมีเรื่องของชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือการสักหน้าของทาสในสังคมกรีก (นักโทษ) ซึ่งเป็นการสักเพื่อประจาน หรืออำนาจของความเป็นพวกเดียวกัน/ความเป็นเรา (We-ness) หรือความไม่ใช่พวกเรา (Other) และหากมองในแง่หนึ่งแล้ว การสัก ถือเป็นระบบของ Rewording เสมือนกับการให้รางวัล หรือเปรียบเสมือนเป็นประกาศนียบัตรที่ปรากฏบนเรือนร่าง เช่น รอยสักบนใบหน้าของนักรบ เป็นต้น (อ้างใน รัตนา อรุณศรี, 2547, น. 20)

ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีรอยสักเกิดเป็นการต่อต้าน (Resistance) ต่อรอง และปฏิเสธอำนาจ ว่าด้วยมายาคติจากวาทกรรมเดิม ที่ถูกสร้างขึ้น และครอบงำความคิดผู้คนต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัยที่ว่า หากผู้ใดทำการสักจะถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี เป็นคนชั้นต่ำ จี๋ๆ จืดจาง เป็นนักเลงหัวไม้ หากเป็นหญิงจะถูกมองว่า เป็นผู้หญิงใจกล้า มีความมั่นใจ ใจแตก ร่าเริง จัดจ้าน เป็นผู้หญิงไม่ดี ไม่น่าคบค้าสมาคมด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า รอยสักของผู้คนในปัจจุบัน เป็นการแถลงการณ์ทางด้านความรู้สึคนึกคิด (Manifesto) ซึ่งหมายถึงการได้ประกาศจุดยืนในการต่อต้าน (Resistance) อำนาจในมายาคติจากวาทกรรมเดิมดังกล่าว

การสร้างคุณค่าเชิงสัญลักษณ์บนร่างกาย

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) นักสังคมชาวฝรั่งเศส ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของร่างกายในสังคมทุนนิยม ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการผลิตซ้ำทางสังคม ที่ให้ความสำคัญแก่ร่างกาย

ในฐานะที่เป็นแหล่งบรรจุคุณค่าทางสัญลักษณ์ ที่เน้นกระบวนการทำให้ร่างกายมีสภาพกลายเป็นสินค้า (commodification) ในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งหมายถึง ร่างกายมีนัยสำคัญในการซื้อขายแรงงาน (คนงานแบกหามที่ร่างกายใหญ่โตแข็งแรง มีค่ามากกว่าคนผอมแห้ง) แต่นอกจากนั้น ยังหมายถึง วิธีการทำให้ร่างกายกลายรูปเป็นรูปแบบหนึ่งของทุนทางกายภาพ ซึ่งหมายถึงว่า ร่างกายเป็นเจ้าของอำนาจ สถานภาพ หรือรูปแบบทางสัญลักษณ์ที่มีความเป็นเลิศ และเป็นสิ่งจำเป็นที่จะนำไปสู่การสะสมทรัพยากรต่าง ๆ

อันที่จริง ลักษณะเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่นัก และอาจมองย้อนกลับไปได้ถึงการประลองอาวุธในยุคกลาง การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก และการแข่งขันต่อสู้ในสมัยกรีก และโรมันโบราณ แต่การที่ร่างกายมีฐานะเป็นทุนทางกายภาพ ก็เป็นเรื่องสำคัญ และแพร่หลายในปัจจุบัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ นักกีฬาดังของโลก ดาราฟุตบอล นักเทนนิส ก็เห็นได้ว่าความสามารถบางอย่างของร่างกายสามารถเปลี่ยนเป็นรายได้มหาศาล ในตะวันตกในศักราช และดิสโกเธค นิยมจ้างนักเพาะกายไปทำงานเรียกลูกค้า อาชีบบางอย่าง เช่น หญิงบริการ ก็ใช้ร่างกายหารายได้ ในกรณีแลกเปลี่ยนเจ้าของร่างกายอาจทำกำไร หรือขูดรีดในระดับต่าง ๆ แต่ที่เหมือนกันคือ การใช้ร่างกายเป็นทุนรูปแบบหนึ่ง

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ร่างกายมีส่วนร่วมในการสร้าง และสืบต่อความแตกต่างและไม่เท่าเทียมกันในสังคม บัวร์ดิเยอ (Bourdieu) เห็นว่า ร่างกายมีตราของชนชั้นประทับอยู่บนตัวเนื่องมาจากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่

1. ตำแหน่งทางสังคม (Social Location) หมายถึง วัตถุสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน
2. ที่อยู่ทางสังคม (Habitus) หมายถึง ศักยภาพความสามารถของร่างกาย ที่หล่อหลอมให้คนตอบโต้ต่อสถานการณ์ที่แวดล้อม ทั้งที่คุ้นเคย และเป็นของใหม่
3. รสนิยม (Taste) หมายถึง การเข้าไปเป็นเจ้าของวิถีชีวิตบางแบบที่พิเศษ ตามเงื่อนไขทางวัตถุ

บัวร์ดิเยอ (Bourdieu) ให้ความสำคัญกับการสร้างรูปลักษณ์ต่าง ๆ ให้แก่ร่างกาย เนื่องจากคุณค่าทางสัญลักษณ์ของร่างกายในแต่ละแบบนั้น มีความแตกต่างกัน

ทั้งนี้ ในความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งทางสังคม ที่อยู่ทางสังคม และรสนิยม เมื่อผสมรวมกันทำให้เกิดร่างกายที่มีรูปลักษณ์ ลักษณะท่าทาง และศักยภาพบางอย่าง แต่ลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เพราะร่างกายของแต่ละคน เป็นสิ่งที่ไม่มีวันสร้างเสร็จสมบูรณ์ ในขณะที่ร่างกายเป็นแหล่งอ้างอิงให้แก่สังคม ร่างกายถูกหล่อหลอมด้วยกระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจภายในสังคม (อ้างใน สายพิน ศุพุททมงคล และคณะ, 2541, น. 33 - 36)

ดังนั้น คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ของร่างกายในรูปแบบหนึ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่นเดียวกับมูลค่าที่เกิดจากทุนทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งมูลค่าของทุนทางกายภาพนี้ สามารถขึ้น และลงได้ เช่นเดียวกับมูลค่าของสินค้าชนิดอื่น ๆ ในทำนองเดียวกัน ตามแต่ละบริบทของสังคมนั้น ๆ

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในการทำการสัก เป็นการสร้างมูลค่าให้กับต้นทุนทางกายภาพของตนได้ ตัวอย่างเช่น ในกลุ่มของชาวเมารีชนชั้นสูง ได้แก่ หัวหน้าเผ่า ซึ่งเป็นชนชั้นที่มีอำนาจ มีการสร้างมูลค่าให้กับร่างกายตนเอง โดยการมีรอยสักที่สลักซับซ้อนไว้อย่างมากมาย เพื่อแสดงถึงฐานะทางอำนาจ และทางเศรษฐกิจ (อ้างใน รัตนา อรุณศรี, 2547, น. 27) ในขณะเดียวกัน รอยสักสามารถเป็นการลดคุณค่า หรือทุนทางร่างกายได้เช่นเดียวกัน ดังเช่น การถูกมองว่า ผู้ที่มีรอยสักเป็นคนไม่ดี ไม่น่าคบค้าสมาคมด้วย ฯลฯ เป็นต้น

2.3 แนวคิดวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop culture)

วัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่ เป็นผลผลิตของกระบวนการครอบโลกที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์” (Globalization) ซึ่งข่าวสารข้อมูล อุดการณ์ความคิด เทคโนโลยี เงินทุน หรือประชากรโลก ต่างก็ติดต่อสื่อสาร และมีอิทธิพลต่อกัน และกัน ข้ามพรมแดนรัฐชาติ ข้ามพรมแดนวัฒนธรรมในความหมายดั้งเดิมอย่างใกล้ชิด ซึ่งวัฒนธรรมในความหมายใหม่นี้ นักวิชาการสายสกุลวัฒนธรรมศึกษาเรียกกว้าง ๆ ว่า “วัฒนธรรมประชานิยม” (Popular culture) หรือ “วัฒนธรรมสมัยนิยม” (Pop culture) ที่สำคัญการกำเนิด และกระแสความแรงของวัฒนธรรมศึกษา ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมสมัยนิยม ถือได้ว่า เป็นรูปธรรมที่สำคัญในการประยุกต์นำมโนทัศน์ และกรอบคิดทฤษฎีสายสกุลหลังสมัยใหม่ (Postmodern) และหลังโครงสร้างนิยม (Post structuralism) มาใช้ในการวิเคราะห์อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรม

จอห์น สตอเรย์ (John Storey) ได้สรุปบททวนความคิดในเนื้อหาคำนิยาม “วัฒนธรรม” ของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) ว่าประกอบด้วยความหมาย 3 กลุ่มที่สำคัญได้แก่ 1) กระบวนการทั่วไปที่ทำให้เกิดพัฒนาการความรู้ จิตวิญญาณ และสุนทรียภาพ 2) วิถีชีวิตเฉพาะเจาะจงทั้งของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง หรือในช่วงเวลาหนึ่ง 3) ผลงาน และกิจกรรมทางปัญญา โดยเฉพาะงานทางด้านศิลปะ ในความหมายที่ 3 นี้ ทั้งตัวบท (Text) และปฏิบัติการของตัวบท มีหน้าที่สำคัญในการสื่อความหมาย และสร้างโอกาสในการผลิตความหมาย สตอเรย์สรุปว่า ความหมายที่ 2 กับ 3 นั่นคือ หมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนเฉพาะกลุ่มในเฉพาะช่วงเวลา และหมายถึงความหมายที่ได้รับจากตัวบท และปฏิบัติการทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตเหล่านั้นด้วย

การให้คำนิยามของวัฒนธรรมสมัยนิยม จะวัดความนิยมที่แพร่หลายของปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้อย่างไร พิจารณาโดยใช้อะไรเป็นเกณฑ์ ตามความคิดของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์⁴ (Raymond Williams) ซึ่งขยายเพิ่มเติมโดย ซี ลี แฮร์ริงตัน และเดนนิส บิลบาย⁵ (C. Lee Harrington and Denise D. Bielby) เสนอว่า อาจพิจารณาได้จากเกณฑ์สำคัญ 4 ประการได้แก่ 1) เป็นสิ่งที่ชื่นชอบ ชื่นชม หรือยอมรับโดยผู้คนจำนวนมาก (Well-liked by a lot of people) 2) เป็นสิ่งที่มักถูกมองว่าต่ำชั้น และไม่มีคุณค่า/รสนิยมทางศิลปะ (Inferior and unworthy) 3) เป็นสิ่งที่ออกแบบ หรือสร้างขึ้นเพื่อให้คนจำนวนมากชื่นชอบ สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางการค้า และบริโภคนิยม (Win favour with the people/explicitly commercial) 4) เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยผู้คนเพื่อพวกเขาเอง (Actually made by the people for themselves) แต่วัฒนธรรมสมัยนิยมส่วนใหญ่ ได้รับการวิเคราะห์ศึกษาโดยคนอื่น เช่น นักวิชาการสื่อมวลชน นักวิจัยการตลาด บริษัทโฆษณา ฯลฯ เมื่อพิจารณาบทความความหมายมโนทัศน์ของวัฒนธรรมสมัยนิยม โดยมีนักคิดนักทฤษฎีกลุ่มต่าง ๆ ให้คำอธิบายไว้ ซึ่งสรุปได้จัดหมวดหมู่ความหมายของวัฒนธรรมสมัยนิยมออกเป็น 6 กลุ่มได้แก่

กลุ่มแรกวัฒนธรรมสมัยนิยมหมายถึง วัฒนธรรมอะไรก็ตาม ที่เป็นที่ยอมรับ และชื่นชอบของคนจำนวนมาก นิยามข้อนี้ ครอบคลุมเนื้อหาของวัฒนธรรมโดยทั่วไป มีจุดอ่อนในแง่ที่ขาดขอบเขตที่ชัดเจน หรือไม่สามารถระบุลักษณะเฉพาะเจาะจงของวัฒนธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งมักมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันหลากหลาย เช่น พัฒนาการทางประวัติศาสตร์บริบททางเศรษฐกิจการเมือง รวมทั้งความหมายต่อวิถีชีวิตของผู้เป็นเจ้าของ หรือมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมนั้น

กลุ่มที่สองวัฒนธรรมสมัยนิยมหมายถึง วัฒนธรรมที่หลงเหลืออยู่จากการให้คำนิยามวัฒนธรรมชนชั้นนำ หรือวัฒนธรรมชนชั้นสูง (High culture) ในแง่นี้ วัฒนธรรมสมัยนิยมหมายถึง วัฒนธรรมที่อยู่ตรงข้ามกับวัฒนธรรมชนชั้นผู้นำ หรือวัฒนธรรมของชนชั้นส่วนใหญ่ในสังคม

กลุ่มที่สามวัฒนธรรมสมัยนิยมหมายถึง วัฒนธรรมมวลชน (Mass culture) นิยามในกลุ่มนี้ ให้ความสำคัญกับรูปแบบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่ถูกผลิต เผยแพร่ และโฆษณาในตลาด สินค้าของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ที่ได้รับความนิยม เช่น แฟชั่นเสื้อผ้าอาภรณ์ เครื่องสำอางดนตรี กีฬา ภาพยนตร์ ฯลฯ ต่างก็เป็นตัวอย่างสำคัญของวัฒนธรรมสมัยนิยมในความหมายนี้ อย่างไรก็ตาม

⁴ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน Raymond Williams, Keywords: A Vocabulary of Culture and Society, p.237.

⁵ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน C. Lee Harrington and Denise D. Bielby, eds., Popular Culture: Production and Consumption, p.2.

วัฒนธรรมมวลชน มักจะถูกตีความหมายในลักษณะที่เชื่อมโยงกับการครอบงำทางวัฒนธรรมจากประเทศตะวันตก หรือประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสื่อวัฒนธรรมในกลุ่มดังกล่าว

กลุ่มที่สี่วัฒนธรรมสมัยนิยมหมายถึง วัฒนธรรมที่มีแหล่งกำเนิดมาจากประชาชนเป็นวัฒนธรรมขนานแท้ และดั้งเดิมของประชาชน หรือชาวบ้านร้านตลาดทั่วไป ในแง่นี้ วัฒนธรรมสมัยนิยม คือวัฒนธรรมประชาชน

กลุ่มที่ห้าวัฒนธรรมสมัยนิยมหมายถึง พื้นที่ หรืออาณาบริเวณของการต่อสู้ระหว่างพลังของกลุ่มคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ กับกลุ่มคนผู้มีอำนาจครอบงำในสังคม วัฒนธรรมสมัยนิยมในแง่นี้ ไม่ใช่ทั้งชนชั้นผู้นำ หรือชนชั้นผู้เสียเปรียบในสังคม แต่เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการต่อสู้ ต่อรอง และช่วงชิงทางอุดมการณ์ และผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม นิยามดังกล่าว ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากมโนทัศน์การครอบครองความเป็นใหญ่ (Hegemony) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci)

กลุ่มสุดท้าย วัฒนธรรมสมัยนิยมหมายถึง วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม และการขยายตัวของชุมชนเมือง นิยามในกลุ่มนี้ สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของสื่อมวลชน การคมนาคม การสื่อสารของโลกสมัยใหม่ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อรูป และขยายตัวของวัฒนธรรมในชุมชนเมืองขนาดใหญ่ วิธีการผลิตแบบอุตสาหกรรม วิธีชีวิตในเมืองทำให้ผู้คนจำนวนมาก เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในสังคมเกษตรกรรม หรือสังคมชนบทไปอย่างมโหฬาร โลกความทันสมัย ก่อให้เกิดรูปแบบวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ชีวิตประจำวันกลายมาเป็นปริณิชนิตที่เต็มไปด้วยวัฒนธรรมที่มีชีวิต วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นเสมือนกระแส หรือพลังที่เรามองไม่เห็น แต่รู้สึกได้ บริโภคได้ และใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในขณะที่เราใช้ชีวิตประจำวัน (อ้างใน พัฒนา กิตติยา, 2546, น. 35 - 43)

จากนิยามความหมายทั้ง 6 กลุ่มจะเห็นได้ว่า มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมสมัยนิยม เป็นสิ่งที่คลุมเครือ และอาจถูกเลือกมองได้หลายแง่ (อ้างใน ชาญวิทย์ ตีระประเสริฐ, 2549, น. 131) และหากกล่าวถึงรอยสักรับวัฒนธรรมสมัยนิยม มีความเกี่ยวข้องที่ลึ้นไหลไปกับคำอธิบาย วัฒนธรรมสมัยนิยมอยู่หลายประการด้วยกันคือ รอยสักในยุคนั้นเป็นเสมือนสัญลักษณ์ (Sign) ที่ได้รับการยอมรับ และเป็นที่ยอมรับชื่นชอบของผู้คนเป็นจำนวนมาก แต่ทว่ามาถึงอีกยุคหนึ่ง รอยสักถูกขับเคลื่อนเป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงสถานภาพความเป็นชนชั้น ที่ถูกตีตราประทับบนร่างกาย เพื่อแสดงความเป็นไพร่พลวงในกรม กอง และสักเพื่อประจานความผิดให้แก่นักโทษ ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดเป็นวาทกรรมชุดหนึ่งที่ถูกสั่งสม สืบทอดมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ในปัจจุบัน หากบุคคลใดมีรอยสักจะถูกกล่าวว่าเป็นคนไม่ดี ไม่น่าคบ ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการครอบงำของวาทกรรมในชุดดังกล่าว แต่ทว่ารอยสักรับยังพบในกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่เรียกได้ว่า

เป็นการต่อต้าน (Resistance) ต่อรอง และปฏิเสธการครอบงำของวาทกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่า การสิ้นไหลของวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop Culture) กับรอยสัก เป็นวัฒนธรรมที่มีรากฐานอยู่ที่มหาชน ที่รวมถึงวัตถุ ประเพณี กระแส และกิจกรรม ที่ไม่ใช่แค่กระแสนิยม แต่เป็นเพราะมนุษย์มีกระบวนการสร้างความหมายไม่คงที่ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และมีความสัมพันธ์กับการสร้างตัวตนของแต่ละบุคคล (อ้างใน วุฒิชัย กฤษณะประกรกิจ และคณะ, 2545, น. 138 - 141) ดังตัวอย่างงานเขียนของบุคคลที่จะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

Dick Hebdige นักวิชาการด้านการศึกษาวรรณกรรม ตั้งข้อสงสัยกับการใช้ชีวิตประจำวันว่า การใช้ชีวิตประจำวันของคนในยุคปัจจุบันโดยเฉพาะวัยรุ่น เหมือนกับการ Bricolage คือการปะติดปะต่อสิ่งรอบข้างของตนเองเข้าใช้ในชีวิตประจำวัน การปะติดปะต่อนี้ ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ แต่เกิดจากสามัญสำนึก (Common sense) หากแต่การกระทำเช่นนี้ เท่ากับทำให้การดำเนินชีวิตของพวกเขาถือว่ามี ความหมายทางวัฒนธรรม เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่เขานำมาใช้ นั้น สร้างคุณค่าทางสัญลักษณ์ (semiotic value) ให้กับ การดำเนินชีวิต (Hebdige 1979: 13) ในแง่วิธีการที่ Hebdige นำมาใช้ศึกษาด้วยกันกับแนวคิดโครงสร้างนิยม (structuralism) ของ Roland Barthes ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความหมาย (signification) แต่เขาเชื่อว่า แนวคิดแบบ Marxist ในมุมมองของ Roland Barthes (Barthes's Marxist belief)(Hebdige 1979: 10) ซึ่งทำให้ Hebdige เห็นว่า การสร้างความหมายในอีกด้านหนึ่งคือ “อุดมการณ์แบบปิดลับ” (Anonymous ideology) ที่แนวแบบมาร์กซ์ดั้งเดิมที่สนใจเพียงอุดมการณ์ของชนชั้น

ดังนั้น จากมุมมองของการใช้ชีวิตประจำวันแบบ Bricolage จึงเป็นไปด้วยความขัดแย้งทางอุดมการณ์ที่ไม่ใช่เพียงเกิดจากความสัมพันธ์ทางการผลิตเท่านั้น (Hebdige 1979: 11 - 13)

จากแนวทางโครงสร้างเชิงภาษา Hebdige เห็นว่า การต่อสู้กันของวาทกรรม และความหมายที่แตกต่างภายใต้อุดมการณ์ในเวลาเดียวกัน มันคือการต่อสู้กันในการสร้างความหมาย ฉะนั้น หากมีอำนาจเกิดขึ้นมา ก็ไม่ได้หมายความว่า มันจะครอบงำได้ทั้งหมดเสมอไป การแสดงออกถึงการเถลไถลในสไตล์การแต่งตัวของวัยรุ่น คือตัวอย่างที่ Hebdige เห็นว่า อุดมการณ์บริโภคนิยมไม่ได้มีอำนาจนำดังที่คนทั่วไปต่างเชื่อว่ามันจะครอบงำแต่อย่างใด (Hebdige 1979: 17) ทั้งสไตล์ก็เป็นที่มาของการรวมกลุ่มวัยรุ่นที่ไม่ต้องการจะอยู่ใน “ภาวะปกติ” (Normalization) ของโครงสร้างภาษา “Punk” คือตัวอย่างที่ชัดเจนในช่วงเวลาสั้น ๆ ของความนิยม (ในอังกฤษช่วง ค.ศ. 1975 - 1978) ที่ไม่อาจบอกได้ว่า กำหนดจากอะไรแน่ (Hebdige 1979: 116) แต่ดนตรี แฟชั่นการแต่งกาย การย้อมสีผม การออกแบบกราฟฟิค งานศิลปะ ก็เข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวันของวัยรุ่นที่ต้องการเป็นที่เกลียดชังกลุ่มนี้

การใช้ชีวิตของพังค์ ล้วนแต่เป็นปฏิบัติการสร้างความหมายของภาษาที่ไม่เปลี่ยนแปลง หรือบิดเบือน แต่ยังสร้างความเป็นจริงขึ้นมา ทั้งนี้ เราจะเห็นได้ว่า การทำตัวให้เป็นที่ยกย่องก็คือ การไม่ได้ถูก Normalization เข้าสู่โครงสร้างทางภาษา และเป็นสิ่งที่กลายเป็นที่นิยมของกลุ่มวัยรุ่น แม้จะเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ที่ไม่มีความเป็นเอกภาพ และไม่คงทนถาวร แต่ได้แสดงออกถึงการต่อสู้ภายใต้กระบวนการสร้างความหมาย โดยการเป็นพังค์ของวัยรุ่น ถือได้ว่าเป็นองค์ประจักษ์ที่พยายามหาตำแหน่งใหม่ ๆ ของตน ภายใต้ความสัมพันธ์ของสังคม (Hebdige 1979: 118 - 122)

John Fiske (1991) นักวิชาการด้านสื่อกับการใช้ชีวิตประจำวันสนใจเรื่องอำนาจ และการต่อต้านเช่นเดียวกัน Fiske ศึกษาสิ่งที่เป็นแฟชัน คือตัวบ่งชี้ที่ควรจะอธิบาย วิเคราะห์ถึง “ความหมาย” ที่มันสร้างจากตัวเอง กางเกงยีนส์ คือตัวอย่างสำคัญของการศึกษาการสร้าง ความหมายในวัฒนธรรมสมัยนิยม โดยเขาเห็นว่า กางเกงยีนส์ เป็นแฟชันที่ได้รับความนิยม โดยทั่วไป และมีความหมายที่ติดมากับมันคือ กางเกงยีนส์ เป็นสัญลักษณ์ของความป๊อปอเมริกัน (หรือความเป็นตะวันตก) แต่ด้วยลักษณะทางกายภาพ และหน้าที่ของมันที่ไม่จำกัดต่อลักษณะเรื่อง เพศชาย หรือเพศหญิง ชนชั้น เชื้อชาติ ทำให้กางเกงยีนส์แสดงถึงนัยของการไม่มีความแตกต่างกัน ทางสังคมของผู้สวมใส่ (Fiske 1991: 3 - 4) ฉะนั้น กางเกงยีนส์ จึงเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความ ขัดแย้งในตัวเองของวัฒนธรรมสมัยนิยม แม้จะเป็นสัญลักษณ์ของอเมริกันที่ดูเป็นจักรวรรดินิยม ทางวัฒนธรรม แต่ถ้าคุณใส่มันในสหภาพโซเวียตเซีย (ยุคก่อนล่มสลาย) ความหมายก็คือ การ ต่อต้านอำนาจของระบบสังคมนิยม หรือว่าผู้หญิงก็สามารถใส่กางเกงยีนส์ได้ในแบบที่เหมือนชาย ทั้ง ๆ ที่มีการออกแบบกางเกงยีนส์ผู้หญิง (ยุคยีนส์ Levi 501 เป็นที่นิยมเมื่อ 10 กว่าปีก่อน ซึ่งเรา จะเห็นได้ชัดในกรณีนี้) ดังนั้น ด้านที่ขัดแย้งกันของความหมาย Fiske ถือว่า เป็นสิ่งสำคัญใน การศึกษาวัฒนธรรมสมัยนิยม โดยอำนาจ คือความขัดแย้งด้านลึกของวัฒนธรรมที่เสมือนเป็นเวที ของการต่อสู้ความไม่เหมือนกันของสังคม (Fiske 1991: 4 - 5)

ในหนังสือเรื่อง Cub culture (1993) Sara Thornton ศึกษาวัยรุ่นกลุ่ม Rave กับดนตรี Underground dance music โดยกล่าวว่า กลุ่มวัยรุ่นอังกฤษช่วงปลาย 80s ถึง 90s ที่นิยมในเพลง Dance Music ว่า แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ พวกหนึ่งไปเที่ยวตามคลับใต้ดินที่หมุนเวียนไปใน คลับต่าง ๆ เรียกว่า “Clubber” ส่วนอีกพวกหนึ่ง ไปเที่ยวบาร์ดีที่จัดกันในสถานที่ที่ไม่แน่นอน อาจเป็นที่ชายหาด เนินเขา หรือในห้องแคบ ๆ พวกนี้เรียกว่า “Raver” (p.3) ทั้ง 2 กลุ่ม ไม่ได้แยก ออกจากกันอย่างเด็ดขาด และมีความสนใจในดนตรีแบบ dance music ที่ใช้แผ่นเสียงที่เปิดโดย ดี.เจ. ประกอบเครื่องมิกซ์เสียงอิเล็กทรอนิกส์ช่วยสร้างเสียงเป็นหลัก และที่น่าสนใจคือ ดนตรีแบบ

Dance music ไม่จัดเป็นดนตรี Pop music ไม่มีชาร์ตอันดับเพลง ไม่มีเปิดทางสื่อวิทยุ หรือเผยแพร่ทางโทรทัศน์ รวมทั้งไม่มีสื่อสิ่งพิมพ์ลงเรื่องราวให้

ดังนั้น หากพูดถึงปัจจัยที่ทำให้ได้รับความนิยมเกือบจะพูดได้ว่าไม่มีเลย แต่ทำไมมันถึงได้รับความนิยม? โดย Thornton อธิบายว่าเพราะมันสนองต่อวัยรุ่นที่อยากจะ “เจ๋ง” (hip) อีกทั้งดนตรีลักษณะนี้ ถือเป็นศิลปะอีกรูปแบบหนึ่ง การใช้ sampling ของ ดิ.เจ. ในการผลิตซาวด์ทำให้ดนตรีไม่มีรูปแบบที่ตายตัว การเปลี่ยนสถานที่แสดงหลายแห่งในหนึ่งคืน ก็ทำให้วัยรุ่นเล่นกับ Space ได้มากขึ้น อีกทั้งการใช้สื่อเพียงแคใบปิด (Flyer) ก็ทำให้พวกเขามีสื่อเฉพาะทาง (Niche media) ไม่จำเป็นต้องพึ่งสื่อป๊อปปูล่า (p.51 - 52)

ในการกระทำของวัยรุ่นกลุ่มนี้ Thornton เห็นว่า เป็นการสร้าง “ทุนวัฒนธรรมย่อย” (subculture capital) ที่เกิดจาก “การแยกตัว” (distinction) ด้วยความอยากเจ๋ง (hipness) พวกเขาไม่ใช่วัยรุ่นที่รวมกลุ่มแปลกแยกจากวัฒนธรรมเดิม (parent culture) และมุ่งที่จะต่อต้านครอบครัว พวกเขาไม่ได้เล่นกับอำนาจของป๊อปปูล่า หรือแฟชั่น และไม่ได้แสดงอาการกลุ่มหลงผ่านสื่อใด ๆ หากจะมีการบอกถึงอำนาจที่บอกถึงการต่อต้านก็เป็นเพียงนัย ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจ หรือหากจะมีความนิยมที่เกิดขึ้นมา ก็เป็นส่วนที่สื่อป๊อปปูล่า หรือสื่อกระแสหลักอื่น ๆ หันมาให้ความสนใจ (แมกกาซีนวัยรุ่นชั้นนำของอังกฤษอย่าง The Face หันมาให้ความสนใจ และมีคอลัมน์ประจำชื่อ Club culture ในปี 1994) และหากจะมีส่วนที่ขัดแย้งกับอุดมการณ์หลัก ก็เพราะรัฐเพิ่มอำนาจของตนเอง (เรื่องนี้เกิดเมื่อปี 1995 เมื่อรัฐบาลอังกฤษปรับปรุง criminal justice law) โดยมีการเพิ่มอำนาจให้ตำรวจจัดการกับการชุมนุมได้มากขึ้น เช่น ยึดอุปกรณ์การกระจายเสียง) จะเห็นได้ว่า Thornton วิเคราะห์ด้านวัฒนธรรม (สมัยนิยม) ที่ไม่มีอะไรเป็นที่นิยมเลย ไม่ได้เกิดจาก Bricolage และไม่ได้แสดงถึงการต่อต้านอำนาจในตัวของมันเอง หรือหากจะมีความนิยมการต่อต้านสิ่งเหล่านี้เกิดตามมาทีหลัง และด้วยปัจจัยอื่นประกอบ

การที่วัยรุ่นอยากเจ๋ง จึงเป็นการพยายามสร้างกลุ่มเฉพาะของตนเองมากกว่าที่จะเข้าไป “ข้องแวะ” กับสิ่งอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ หรือเอกลักษณ์ในตัวเอง ดังนั้น การศึกษาของ Thornton จึงเป็นเหมือนการศึกษาวัฒนธรรมที่ไม่เป็นที่นิยม และไม่มีส่วนต่อต้านอำนาจจากตัวมันเอง แต่ประเด็นปัญหาตามมาจากการศึกษาของ Thornton คือสิ่งที่บอกว่า มันไม่มีอะไรเกี่ยวกับเลขระหว่างกลุ่มวัยรุ่น การผลิตทางวัฒนธรรมของสื่อ และอุดมการณ์ต่อต้านนั้น เท่ากับยกเอาความแตกต่างของสิ่งของ (different things) ให้เท่ากับความแตกต่างทางสังคม (different social groups) ซึ่งเหมือนเป็นเพียงการก้าวไปปลายสุดอีกด้านหนึ่ง (แต่แย้งกัน) ของแนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม ที่ว่า การบริโภคแบบมวลชน (mass consumption) มีค่าเหมือนผลผลิตของระบบการผลิตสินค้าแบบเหมาโลก ในอีกประเด็นหนึ่ง rave culture นี่ไม่พ้นการกลายเป็นแฟชั่นที่ได้รับ

ความนิยมอย่าง “คลั่ง” มากกว่าในยุคพังค์เสียอีก และดนตรีแบบนี้ ก็กลายเป็นการผลิตแบบ (mass production) ในปัจจุบัน (นับเวลาใกล้เคียง punk ที่อยู่นอกกระแสแค่ 3 ปี) ไม่ใช่แรงงานแบบใต้ดิน หรือเฉพาะกลุ่มอีกต่อไป (อ้างใน วิริยะ สว่างโชติ, 2542, น. 283 - 293)

เช่นเดียวกับรอยสักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ที่เกิดจากวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop culture) และวัฒนธรรมประชานิยม (Popular culture) โดยแนวคิดทั้งสองวัฒนธรรมนี้ มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมร้อยถึงกัน กล่าวคือ รอยสักที่ได้รับความนิยม ก่อนที่จะเกิดเป็นความนิยมของแต่ละยุคสมัยนั้น เกิดขึ้นจากความนิยมของกลุ่มคน หรือผู้คนที่มีความนิยมในรอยสัก ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องเข้ากันกับวัฒนธรรมประชานิยม (Popular culture) ดังนั้น เมื่อรอยสักได้รับความนิยมจากกลุ่มคน หรือผู้คนที่ต่าง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง รอยสัก จึงเกิดเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop culture) ขึ้น ในแต่ละยุคสมัย

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นการนำมาประกอบกันของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่จะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อผู้วิจัย ทั้งนี้ สามารถกล่าวถึงได้เป็นสองส่วนด้วยกัน โดยส่วนแรก เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรอยสัก หรือการสัก ส่วนที่สอง เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ในบริบทของมุมมองต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

สุลักษณ์ ศรีบุรี และทวิวงศ์ ศรีบุรี (2530) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ลายสักที่พบในภาคกลางของประเทศไทย พบว่า การสักในภาคกลางของประเทศไทย จะยังคงมีอยู่ต่อไป เพราะยังมีบุคคลในบางอาชีพจำนวนมาก ที่ยึดมั่น เชื่อถือ ศรัทธาต่อการสักอย่างจริงจัง โดยบุคคลเหล่านั้น มีวัตถุประสงค์ของการสักเพื่อยู่งคงกระพันชาตรี เพื่อป้องกันภัยอันตราย เพื่อความมีโชคลาภ และเพื่อผลทางเมตตามหานิยม ทางด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ที่มีต่อการสัก ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านประชาชน และครูอาจารย์ นักวิชาการ ข้าราชการที่มีวุฒิการศึกษาขั้นต่ำปริญญาตรี มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ผิวฟอง กันทรพิทักษ์ (2535) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การสักลายอีสาน: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านศรีสุข ตำบลศรีสุข อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การสักลายในหมู่บ้านศรีสุขจะยังคงมีอยู่ต่อไป เพราะยังมีบุคคลบางอาชีพได้แก่ กลุ่มกรรมกรผู้ใช้แรงงาน ผู้ขายแรงงานต่างถิ่นที่มีชีวิตเสี่ยงภัยต่อสิ่งอันตรายเป็นจำนวนมาก ดังนั้นบุคคลเหล่านี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ อันจะก่อให้เกิดความอบอุ่นใจ มั่นใจ และศรัทธาต่อสิ่งนั้นว่า จะสามารถป้องกันภัยอันตราย ทำให้มีโชคลาภ ตลอดจนเกิดผลทางด้านเมตตามหานิยม เพื่อผู้พบเห็นจะเกิดความรักใคร่

นิยมชมชอบ หรือมีอำนาจในอิทธิฤทธิ์ ซึ่งการสักลาย ถือได้ว่า เป็นเครื่องรางของขลังอย่างหนึ่ง ที่ชาวบ้านศรีสุข ยังคงให้ความเชื่อถือ และทำการสักลายเพื่อความอยู่คงกระพัน แคล้วคลาดหนั งเหนียวมากกว่าการสักลายเพื่อความสวยงาม เครื่องมือที่ใช้ทำการสักลายที่สำคัญได้แก่ เข็มสักล ซึ่งยังคง เป็นการสักลแบบดั้งเดิมคือ ใช้เข็มจุ่มน้ำหมึก ขณะที่ปัจจุบันมีเครื่องสักลไฟฟ้า นอกจากนี้ ยังมีน้ำหมึกจีน หรือหมึกอินเดียนองค์ที่ใช้ในการสักล และยังมีการสักลน้ำมันเพื่อความขลัง โดยมีส่วนผสม คือ ว่านสมุนไพร ว่านสมุนไพร ว่านไพร น้ำมันเลียงผา น้ำมันงาผสมน้ำมันมะพร้าว เป็นต้น ซึ่งใน ด้านความเชื่อ และโลกทัศน์ของชาวบ้านศรีสุขที่มีต่อการสักลาย พบว่า การสักลายยังคงมีอยู่ต่อไป และเพิ่มขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่จะทำการสักลเพื่อความอยู่คงกระพัน โดยผู้ที่ทำการสักลส่วนใหญ่ นั้น เป็น ผู้ประกอบอาชีพรับจ้าง ชาวเรือ ชาวประมง ผู้ใช้แรงงาน และผู้ที่รับราชการทหาร ตำรวจ และผู้คน ทั่วไปจะทำการสักลน้ำมัน หรือสักลหมวกเหล็ก ซึ่งในขณะเดียวกัน ผู้คนส่วนใหญ่มีความคิด เห็นสมควรให้มีการพัฒนา และอนุรักษ์การสักลาย เพราะถือว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นตน ทั้งนี้ ในด้านความเชื่อที่เกี่ยวกับคละนั้น ผู้ที่ทำการสักลยังยึดมั่นปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และแน่วแน่ม ถึงการลบรอยสักลนั้น พบเป็นจำนวนน้อย ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงนิยมทำการสักลเพิ่มเติม

สุริย์ สุทธิภิรมย์กุล (2535) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การสักลาย พบว่า การสักลายบนร่างกาย ในเขตอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมากมักอยู่ในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มักทำการสักลาย มอมบริเวณนั้นเอาไว้จนถึงคันขา ซึ่งในอายุที่ต่ำลงมามีให้พบอยู่บ้างในการสักลรูปมอม แต่ในรุ่น หลังถัดมานั้น ไม่พบการสักลายมอม แต่เป็นการสักลยันต์ลงคาลา ลายธรรมชาติ เช่น ลายดอกบัว 9 กลีบ ลายจิ้งจก 2 หาง ลายนกยูง และการสักลายแบบใหม่ที่ต่างจากรอยสักลดังกล่าว คือ การสักลาย รูปหมาบูลด็อกบริเวณแผ่นหลัง ที่มีการใช้สีในการสักลที่หลากหลาย ซึ่งต่างจากเดิมที่ใช้น้ำหมึกสีดำ เพียงอย่างเดียว

สายสม ธรรมธิ (2538) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ลายสักลไทใหญ่ พบว่า การสักลเป็นความเชื่อที่ เกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับจารีตประเพณี รวมทั้งประวัติความเป็นมา ด้วยเหตุของการสักลที่มีอิทธิพล ต่อชาวไทใหญ่ในอดีต เนื่องจาก ชาวไทใหญ่ต้องเผชิญทำศึกสงคราม และอพยพลี้ภัยมาตลอด ด้วย สภาพของวิถีชีวิตดังกล่าว ชาวไทใหญ่จึงต้องอาศัยความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นที่พึ่งในการสร้าง ขวัญ และกำลังใจ เพื่อลดความหวาดกลัวถึงภัยอันตรายต่าง ๆ จากศัตรู ศัตรูร้าย และภูตผีปีศาจ โดย กระบวนการทำการสักลนั้น ต้องประกอบทำพิธีกรรมในการสักล ซึ่งเชื่อกันว่า หากคนได้รับการสักล ผ่านการประกอบทำพิธีกรรมแล้ว จะทำให้อยู่รอดในสังคม และมีอำนาจในการต่อสู้กับภัยอันตราย ต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ การสักลของชาวไทใหญ่ ยังสามารถนำธรรมชาติมาผสมผสาน เชื่อมโยงกับ ความเชื่อด้านไสยศาสตร์ เช่น การสักลเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ อาทิเช่น นกยูง หมู เสือ ฯลฯ ซึ่งมีการนำรูป ยันต์คาลามาประกอบเข้ากับรูปสัตว์ โดยเชื่อว่า จะทำให้สัตว์ต่าง ๆ ดังกล่าวเกรงกลัว ใน

ขณะเดียวกัน การสักรักก่อให้เกิดการยอมรับ และเกิดความสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม

พิมพรรณ รัตนวิเชียร (2541) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรอยสักของผู้ต้องขัง พบว่า ผู้ต้องขังที่มีรอยสักส่วนมากมีอายุระหว่าง 26 - 35 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง ประกอบอาชีพรับจ้างแรงงาน โดยต้องโทษในคดีพระราชบัญญัติยาเสพติด ซึ่งเคยต้องโทษมากกว่า 1 ครั้ง และใช้ชีวิตในเรือนจำมาแล้ว 3 - 5 ปี นิยมรอยสักบริเวณไหล่ หลัง หน้าอก และขา โดยรับการสักจากเพื่อนผู้ต้องขังภายในเรือนจำ เพราะเห็นว่าสวยงาม และส่วนมากที่สัก ไม่มีความเชื่อเรื่องความขลังของรอยสัก และมีความต้องการลบรอยสัก เพื่อไม่ให้เป็นปัญหาเมื่อต้องดำรงชีวิตภายนอกเรือนจำ และพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลในความเชื่อต่อรอยสัก ประกอบกับลักษณะการกระทำความคิด ไม่มีความสัมพันธ์กับรอยสักของผู้ต้องขังจากนัยทางสถิติ

รัตนา อรุณศรี (2547) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ประวัติศาสตร์สังคมสังเขป เรื่องการสักร่างกายมองในมิติของความสัมพันธ์ทางเพศสภาพ ที่นำเสนอมุมมองในภาพกว้าง ๆ พบว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของบริบททางเพศสภาพในมุมมองมิติประวัติศาสตร์สังคมการสักในยุคเก่า (Primitive) เป็นสังคมนักรบ นักรบ เป็นความสัมพันธ์ที่ผู้หญิงพร้อมที่เข้าไปอยู่ใต้อำนาจโดยไม่ได้ถูกบังคับ เนื่องจากสภาพร่างกายของตน ไม่เหมาะแก่การรบ ในขณะสังคมยุคก่อนทันสมัย (Pre-Modern) สังคมยุคทันสมัย (Modern) และยุคหลังความทันสมัย (Post-Modern) ผู้หญิงต่อต้านต่อรอง ตอบโต้อำนาจจากผู้ชาย ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว มีความเชื่อมโยง และเกี่ยวข้องกับมิติทางเพศสภาพ เชื้อชาติ ชนชั้น วัฒนธรรม และเพศวิถี ซึ่งผลการศึกษาก่อให้เกิดความหมายกับรอยสักที่มีส่วนในการสร้างตัวตนพบว่า ผู้สักแต่ละคน ให้ความหมายรอยสักของตนแตกต่างกันไป แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ รอยสัก มีความหมายนัยยะบางอย่างซ่อนไว้ ซึ่งเป็นความหมายที่มีความสำคัญต่อผู้สักเป็นอย่างมาก อำนาจที่แฝงไว้กับความหมายของรอยสัก เป็นสิ่งที่ลื่นไหลไปตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลง ในความพึงพอใจพบว่า ผู้สักพอใจในอัตลักษณ์ใหม่หลังทำการสัก แต่ในบางคน เมื่อเวลาผ่านไป ความพึงพอใจอาจลดลง เนื่องจากได้ปะทะสังสรรค์กับบริบทจากโลกแห่งความเป็นจริงที่ว่า ในสังคมได้จัดผู้หญิงที่สักไว้ในกลุ่มของ ผู้หญิงกล้า ผู้หญิงก้ำกั้น ผู้หญิงใจแตก ผู้หญิงที่มั่นใจในตนเอง ฯลฯ ซึ่งต่างจากผู้ชายที่มีรอยสักในสังคม ที่มีทัศนคติอยู่ในเชิงบวก ไม่ต้องปิดบังอำพรางเหมือนผู้หญิงที่ต้องเกรงกลัวอำนาจ ที่ถูกประกอบสร้างจากสังคม โดยในความเป็นชายที่มีรอยสักแต่เดิมนั้น ถูกให้ความหมายแสดงถึงความกล้าหาญ เป็นลูกผู้ชาย แม้แต่ในคดีที่ว่าทำการสักเพื่อความอยู่ยงคงกระพันยังถูกสงวนไว้สำหรับผู้ชาย

ในบริบทของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์นั้น ทิพย์ธิดา เกษะนันท์ (2541) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ของวัยรุ่น และการใช้สื่อการาโอเกะ ให้ผลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยเลือกมานั้น มีจำนวน 3 กลุ่ม พบว่า มีการใช้ประโยชน์จากสื่อการาโอเกะเพื่อความบันเทิง เพื่อบูรณาการ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อสนับสนุนอัตลักษณ์ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์กลุ่ม โดยการใช้สื่อการาโอเกะของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กับการรักษา และการต่อยอดอัตลักษณ์ในด้านต่าง ๆ ของเขาได้แก่ อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญา อัตลักษณ์ชนชั้นทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และอัตลักษณ์ด้านเพศ

วิภารัตน์ พันธุ์ฤทธิ์ดำ (2544) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างประเทศที่มีต่ออัตลักษณ์ของวัยรุ่นไทย พบว่า สื่อ และเพื่อนของวัยรุ่น มีอิทธิพลทำให้วัยรุ่นรู้จักดนตรีญี่ปุ่น ด้วยเทคนิคการสร้างความสุขทางดนตรีของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน ทำให้วัยรุ่น เกิดจินตนาการเพลิดเพลินกับความรื่นรมย์ที่ได้รับ เช่น ทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือนิตยสาร และอินเทอร์เน็ต โดยมีพฤติกรรมความนิยมดนตรีญี่ปุ่นใน 2 กระบวนการ คือ กระบวนการสร้าง และแสวงหาความโดดเด่น กับกระบวนการเลียนแบบ ที่แสดงออกถึงความแตกต่างไปจากผู้ที่ไม่นิยมดนตรีญี่ปุ่น ดนตรีญี่ปุ่นเป็นวัฒนธรรมย่อยหนึ่งในสังคม ที่วัยรุ่นในปัจจุบันแสวงหาความแปลกใหม่ที่ต่างจากวัฒนธรรมกระแสหลัก โดยแสดงออกถึงความเป็นตัวตน เช่น การมาชุมนุม และทำกิจกรรมร่วมกันในทุก ๆ วันหยุด และทุกปี จะร่วมกันจัดงานคอนเสิร์ต และแสดงอัตลักษณ์ผ่านเรือนร่าง ด้วยการเลียนแบบการแต่งกาย ท่าทาง และสร้างภาษาเฉพาะที่เข้าใจกันในกลุ่ม ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของวัยรุ่น และความเป็นตัวตนของวัยรุ่นนี้สามารถเลื่อนไหลไปตามบริบทที่เปลี่ยนไป

นภาพร หงษ์ทอง (2547) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง อัตบุคคลในทัศนะของฌากส์ ลากอง พบว่า ตัวตนของมนุษย์ เริ่มต้นที่ความว่างเปล่า และตัวตนของมนุษย์ ถูกสร้างขึ้นโดยวัฒนธรรม ประเพณี และความคิดเข้าใจผิดของเขาเองผ่านกระบวนการสามประการคือ จิตนาการ สัญลักษณ์ และความจริง กระบวนการเหล่านี้ เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าไม่รู้จบ โดยที่มนุษย์มิได้ตระหนักรู้ ดังนั้น ตัวตนของมนุษย์ จึงมิได้มีอยู่จริง มันเป็นเพียงมายาภาพที่ถูกสร้างขึ้นซึ่งลดมนุษย์ลงเป็นวัตถุ มนุษย์เป็นผู้ถูกกระทำโดยไม่รู้ตัวตั้งแต่เกิดจนตาย มนุษย์มิได้เป็นตัวของตัวเอง มิได้มีเจตจำนงเสรี และมิได้มีเสรีภาพ จึงเรียกได้ว่า อัตบุคคลตายแล้ว ซึ่งต่างจากนักคิดสมัยใหม่ที่ว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างตัวตนของตัวเอง เป็นผู้กำหนดค่า และความหมายแก่ตัวเอง มนุษย์จึงเป็นนายตัวเองอยู่ในฐานะผู้กระทำ หรือเป็นอัตบุคคล

สำหรับในประเทศไทย ผู้ศึกษายังไม่พบงานวิจัยใดที่ทำการศึกษา รอยสัก: การสร้างอัตลักษณ์ที่ปรากฏบนเรือนร่างของตน โดยทำการศึกษาดังประวัติดูความเป็นมา และพัฒนาการของการ

ลัก ตลอดจนความคิด ความเชื่อ จากผู้ที่มีรอยสัก ประกอบกับความสัมพันธ์ของการสักที่มีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ที่มีรอยสัก ซึ่งเป็นการรวบรวมเนื้อหา และงานวิจัยเกี่ยวกับรอยสักแทบทุกภาคในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวในข้างต้น มาเป็นข้อมูลพื้นฐานการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2.5 กรอบในการศึกษา

